

ACC. N:R M. 15326 : 1-6.

Landskap: Västergötland Upptecknare: Acel Johansson, Skid
Härad: Kind Berättare: olika personer; se uppt. bla-
Socken: Ö. Frölunda Berättarens yrke: dens baksida!
Uppteckningsår: 1961 Född år i

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND
—

Ägg och ägglekav. s. 1-6.

LUF 24

27/11-61.

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV,
LUND.

L. U. F. 24.

Ägg och Ägg lekar.

1. Känner Ni till några lekar med ägg? ("äggarullning, trilla med rullekampen, äggahuggning" eller liknande?)
2. Vid vilken tid på året lektes dessa lekar? Vid påsk? Vilken av påskdagarna? Valborgsmässoafton? 1:sta Maj?
3. Hur tillgår leken? Lekes den utomhus eller inomhus? Av barn eller av vuxna? Använder man bara ägg eller ägg -och något annat som rullar?
4. Har man äggen hårdkokta, löskokta eller råa? Varför? Äro äggen färgade eller ofärgade?
5. Hur tillgick förr färgningen av äggen? Vad för slags färgämnen använde man? Voro äggen enfärgade eller mönstrade? Vilka mönster användes mest? Användes skrapade mönster? Förekom verser eller figurer på äggen? Hur tillgår numera färgningen av äggen?
6. Står leken i samband med något gille eller någon tävlan? Vad är priset för den som vinner? Säger man något om den som blir sämst?
7. Om ägg lekar icke förekommer nu i trakten, vet Ni någon som kan påminna sig att de förekommit? När upphörde man med dylika lekar?
8. Ger man ägg som gåva vid påsk eller vid något annat tillfälle? Till vilka? Varför?
9. Säger man att påskharen kommer med ägg till påsk? Hur gammal är denna föreställning i Eder trakt?
10. Vid vilken tid på året bör man dricka äggtoddy?
11. Vid vilken tid på året sjöng man för ägg?
12. Vilken tro var förknippad med påskäggen? Skulle man gömma ägg till nästa påsk? Varför?
13. Hur skulle man förfara med äggskalen, när man åt ägg? Vilken skada kunde uppkomma om man t.ex. inte krossade skalen ordentligt?
14. Var det någon viss dag man icke borde äta ägg? Vad hände, om man bröt däremot?
15. Brukade man lägga ner ägg bland säden, i åkern? Varför?

ÄGG OCH ÄGGLEKAR. L.U.F. 24.

Lug 24

I. Några speciella lekar med ägg, som t, e, x, de i frågelistan namngivna, torde alldrig ha förekommit här, varken i äldre eller nutid. I samband med pantlekar, som jag förut gjort uppteckningar om, förekom vissa lekar med ägg. I vissa tävlingsmoment förekommer det även idag att man använder sig av ägg. Att lägga ett ägg i en tesked, och sedan med händerna på ryggen, snabbast förflytta sig till ett bestämt mål, är en ägglek, som förekommit här som pantlek och numera också som tävlingslek. I äldre tiders pantlekar kunde man få till uppgift att dricka ur ett rått ägg. Denna uppgift blev dock i regel ej så gammal inom samma leksällskap. Sedan man lärt sig att dricka råa ägg, var denna uppgift ganska behaglig att få. Med en nål eller liknande spetsigt föremål stack man ett hål i ena ändan av ägget, och på detta sätt sög till sig innehållet. Det var dock ej alla, som hade mage till detsamma eller tyckte att det var smakligt. Men det fanns också de, som drack råa ägg, fullt frivilligt, det fanns också de som i äldre tid var av läkare ordinerade detsamma.

4. Var man på förhand beredd på att man till pantlekar och tävlingar skulle använda ägg, var de i varje fall kokade, och troligen också hårdkokade. Ett kokat ägg, och särskilt ett hårdkokat, är mycket starkare. Till de lekar och tävlingar, som jag här har nämnt, användes ej färgade ägg.

5. Från någon nämnvärt äldre tid, har jag ej lyckats att få någon uppgift om hur färgningen av ägg tillgick, och vad för slag av färgämnen, som användes. Från 1900 och fram till 20 talet, var det mest färgämnen från karamellpapper, som användes. Det som jag nu upptecknar gäller påskäggen. Det var brukligt här på orten, både före och under min uppväxttid, och förekommer ännu, att barnen färgade påskäggen. En enfärgning av desamma gjordes dock sällan, det skulle utföras så mångfärgat, som möjligt, en förutsättning för detta var att man hade tillgång till så många färger som möjligt, fast detta var ej alltid att man hade. Versar vet jag ej ha förekommit, men namn, förkortningar av namn, och kanske något spydigt ord, som man då hoppades att den person som var avsedd, fick just detta ägget. Man försökte också att rita djur, då i första hand höns, tuppar och kycklingar, men även hundar och kattor m, m.

Numera torde påskäggen färgas med vanlig vattenfärg eller färgkri-
tor. 6-7 kan jag av anledning, som förut angivets, ej besvara.

8.

I äldre tid var det brukligt att de som hade ägg, gav till fattiga,
som ej hade. Även nu förekommer ägg som gåva, men nu torde det en-
dast förekomma, som en gengåva. Detta har jag egen erfarenhet av.
Jag har en jordgubbsodling i min trädgård, om denna skörd slår bra
till, brukar att ge bort till grannar, som ej själva har några.
Bland dessa är det en lantbrukarfamilj, där vi köper vår mjölk.
Om jag har har givet dem några liter jordgubbar, så skall de i re-
gel, ge ägg tillbaka. I äldre tid var det i huvudsak till påsk, som
det var brukligt att ge bort ägg. Barnen brukade också i äldre
tid att kläda ut sig till påskakäringar, och gå i kring på gårdarna
och tigga ägg. Det förekommer ännu att barnen spökar ut sig och
kvällarna före påsk går i grannstugorna och visar sig. Numera tig-
ger de dock ej några ägg, di vill hellre ha pengar, karameller eller
dyligt.

9.

Benämningen påskhare, torde här på orten vara en så gammal benämning

som från den tid, som harjakten var tillåten året runt. Mina berättare kan ej erinra sig något om att påskharen skulle komma med ägg till påsk. Uttrycket påskhare, har dock varit ganska allmänt här på orten i äldre tid. Numera hör man mycket uttrycket julhare. Harjakten är tillåten både före, under och efter julhelgen. När en jägare går ut för att jaga vid jultiden, yttrar han sig i regel så jag skall se om jag kan få mig en julhare. Träffar någon en jägare vid denna tid, blir ofta tillalet som så, jåså du är ute och skall ha dig en julhare. Uttrycket påskhare, torde här på orten ha uppkommit av samma anledning. Jag mins dock själv att jag som barn hörde de gamla berätta något om påskhare. Det torde nog ha varit något, även här på orten, i mycket äldre tid, som varit förknipat med uttrycket påskhare.

IO.

Numera är det alltid den 1 sta maj, i vissa fall även valborgsmässoafton, som det är sedvanligt att dricka äggtoddy. Det förekommer också under påskaftonskvällen. När man dricker äggtoddy här på orten säges det, att man skall dricka mærg i benen. Påskafton torde ha varit den dag, som man ursprungligen skulle dricka äggtoddy,

II.

Här på orten torde seden att sjunga för ägg, blott ha förekommit veckan före påsk. De ungdomar, som gick ut för att skaffa sig ägg till påsk, hade som jag förut omnämnt, klätt ut sig till påskakäringar, och gubbar. Man försökte att få så förstora kläder ~~kläder~~, som möjligt. Kläderna var mest gamla trasor, det var nödvändigt att det var gamla och avlagda kläder, som användes till detta ändamål. Man använde sig ofta utav lösskagg, målade sig med kol i ansiktet, även med röd färg, om man hade tillgång till detta. Om det skulle vara bra, borde man vara så utklädd, att ingen kunde känna igen vederbörande. Ofta var det många i ett sådant sällskap. Det var också ofta ett ganska så brokigt sällskap, som sjungande och stojande drog ut i bygden för att på detta sätt skaffa sig lite extra påsk-ägg. En korg medfördes för att samla äggen uti.

I2-I3.

Dessa båda punkter kan jag ej uppteckna någonting om. Det som efterfrågas där, har mina berättare och jag ej hört något om.

I4.

Långfredagen var det sedvanligt att man ej skulle äta ägg. Detta

minns jag själv från min egen barn och ungdomstid. Vad som skulle hända om man bröt däremot, har däremot ej talats om här.

Per Johansson tror att den största orsaken till att man ej skulle äta ägg långfredagen var, att om påsken kom tidigt och hönsen ej hade börjat att verpa så mycket, skulle man spara äggätandet denna dag, för att få så många fler dagen efter, påskafton. Ätande av mycket ägg påskafton, är en gammal sed här, och som lever kvar ännu i dag. Mjök skulle ej drickas långfredagen, den mjök som man drack denna dag, skulle sedan verka ut ur kroppen.

15.

Frågan om man brukade lägga ner ägg bland säden, i åkern, och varför, torde ej ha förekommit här, varför detta också får bliva obesvarat.

Som framgår av svaren, blev det ej allt, som var efterfrågat, som jag har kunnat göra några uppteckningar om. Det som ej är besvarat är dock sådant, som ej varit omtalat eller varit brukligt här. Efterforskningar av detsamma, har jag gjort, så gott jag förmått.